

SOCIÁLNÍ A PEDAGOGICKÁ ANTROPOLOGIE

(Přehled látky pro studující UPV)

1. Vznik a vývoj antropologie

O.K.

1. Vznik a vývoj antropologie

Studijní osnova:

1. Pojem „antropologie“
  2. Čím se zabývají antropologové
  3. Čím se liší antropologické studium...
  4. Subdisciplíny antropologie
  5. Pedagogická antropologie
- Závěry

Literatura:

PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky. Praha: Portál, 2000.

MURPHY, F.R. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 2008.

PELCOVÁ, N. *Filozofická a pedagogická antropologie*. Praha: UK, 2004.

Přehled témat ke studiu v průběhu semestru:

1. Vznik a vývoj antropologie
2. Hlavní pojmy a teorie v antropologii
3. Rozdíly mezi lidmi různých kultur
4. Jazyk a komunikace
5. Interkulturní faktory v učení
6. Problematika hodnot, postojů a předsudků
7. Multikulturní výchova
8. Edukace imigrantů
9. Problematika odlišných vzdělávacích příležitostí
10. Výzkumné metody antropologie
11. Doplnující téma, zápočtový seminář.

1. Pojem „antropologie“

Samotný pojem je odvozen z řečtiny: anthropos znamená člověk, logos znamená znalost nebo studium (možno přeložit i jako studium člověka).

Antropologie se zabývá člověkem jako příslušníkem živočišné říše, jako jedním druhem primátů. Zkoumá jeho tvorbu, jeho kulturu.

2. Čím se zabývají antropologové

Antropologové studují znaky společné všem lidem které je odlišují od zvířat, zkoumají také jedinečnost různých kultur a srovnávají je.

Prostřednictvím jejich rozdílů i podobností odhalují principy určující strukturu a změnu. Člověk je pro ně zajímavý jako jedinec, jako sociální bytost, jako živočich, který zároveň myslí a sděluje své myšlenky soustavami symbolů, a chová se jako bytost, která se neřídí pouze rozumem, ale je také hnána "slepými" vášněmi.

3. Čím se liší antropologické studium...

Antropologické studium liší od studia jiných společenských věd nejméně ve dvou hlavních ohledech:

Antropologické zkoumání pokrývá všechny lidské kultury a společnosti, minulé i současné, kmenové i civilizované, západní i jiné. Na rozdíl od větší části sociologie, ekonomie, politické vědy a psychologie, se antropologie nezabývá přednostně studiem západní civilizace.

Antropologie je holistická, celostní, na rozdíl od současných společenských věd, které mají určité omezení - nestudují celou západní kulturu, ale každá věda se specializuje jenom na určitý úsek této kultury.

4. Subdisciplíny antropologie

Americká antropologie kombinuje srovnávací vědecké studium biologie člověka a jeho kultury. Je proto opravdovým studiem člověka.

Evropská antropologie se dělí do čtyř předmětů:

- archeologie,
- antropologie (myslí se fyzická),
- lingvistická antropologie a
- sociální antropologie (ve Velké Británii srovnávací studium sociálních vztahů) anebo etnologie

Všechny tyto obory (v Evropě nezávislé), jsou v Americe integrálními částmi antropologie.

5. Pedagogická antropologie

Pedagogická antropologie představuje oblast pedagogické vědy, která je v českém prostředí jen velmi málo známa.

Její důležitost pro vzdělávací praxi je vysoká. Při výzkumu edukačních procesů v různých

edukačních prostředích se zjišťuje, že vedle faktorů psychologických a sociologických působí také faktory kulturně antropologické (např. různé kulturní vzorce, které mají různý vliv na rodičovskou výchovu v různých místech světa)

Př.: (ČR x Čína – odlišné výukové styly učitelů, děti vyrůstající v čínských rodinách si osvojují postoje založené na vyšším respektu k rodičům, k autoritě starších osob aj.).

Významná témata pedagogické antropologie

K významným tématům a typické problematice pedagogické antropologie patří, podle Průchy:

- interkulturní rozdíly
- jazyk a komunikace
- interkulturní faktory v učení
- problematika hodnot, postojů a předsudků
- problematika edukace imigrantů
- problematika odlišných vzdělávacích příležitostí mužů a žen.

Závěry

Antropologie se zabývá člověkem jako příslušníkem živočišné říše, jako jedním druhem primátů. Zkoumá jeho tvorbu, jeho kulturu.

Pedagogická antropologie může být vynikajícím inspirátorem výzkumů pro bakalářské práce a jiné odborné práce studentů.

Otázky:

1. Vysvětlíte pojem „antropologie“
2. Čím se zabývají antropologové
3. Čím je zvláštní antropologické studium?
4. Znáte některé subdisciplíny antropologie?
5. Jmenujte některá témata Pedagogické antropologie

2. Hlavní pojmy a teorie v pedagogické antropologii

Studijní osnova:

1. Pojem Antropologie a jeho významy
2. Důležité antropologické pojmy
3. Některé antropologické teorie

Závěry

Literatura:

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2000.

MURPHY, F.R. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 2008.

MISTRÍK, E. et al. *Kulturní a multikulturní výchova*. Bratislava: IRIS, 1999.

PELCOVÁ, N. *Filozofická a pedagogická antropologie*. Praha: UK, 2004.

PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. Praha: ISV 2001.

Pojem antropologie

Antropologie se zabývá člověkem jako příslušníkem živočišné říše, jako jedním druhem primátů. Zkoumá jeho tvorbu, jeho kulturu.

Antropologie aplikovaná – speciální prakticky orientovaná výzkumná oblast využívajících antropologických teorií a metod ke studiu procesů kulturní změny.

Antropologie filozofická – tématická oblast filozofie zabývající se výkladem podstaty a smyslu existence člověka ve světě.

Antropologie kulturní – subdisciplína obecné antropologie, holisticky a komparativně zkoumající vývoj, strukturu a fungování sociokulturních systémů v čase a prostoru.

Antropologie lingvistická – subdisciplína obecné antropologie, která se zabývá studiem vztahu jazyka, kultury a myšlení v různých sociokulturních systémech.

Antropologie obecná – věda o člověku, společnosti a kultuře.

Antropologie pedagogická – oblast pedagogické vědy, která zkoumá faktory kulturně antropologické, působící v edukačním prostředí (např. komparace výchovných stylů v edukačních prostředích různých zemí).

Interkulturní rozdíly

Významné téma pedagogické antropologie, které je zkoumáno v různých oblastech školní a rodinné edukace jednotlivých zemí.

Jazyk a komunikace

Významné téma pedagogické antropologie, které se zabývá výzkumy toho, jaký vliv má osvojování jazyka na rozvoj a vzdělávání lidí příslušejících ke kulturně odlišným etnickým, rasovým nebo sociálním skupinám.

Interkulturní faktory v učení

Významné téma pedagogické antropologie, které zkoumá, jak jsou žáci v závislosti na svém kulturním prostředí v jednotlivých zemích nebo etnikách motivováni k učení ve škole, jakých rozdílných učebních stylů používají nebo jak hodnotí svoji školní úspěšnost.

Hodnoty, postoje a předsudky

Významné téma pedagogické antropologie, které studuje závislosti edukace lidí na hodnotách a předsudcích sdílených příslušníky určité kulturní skupiny (ve vztahu k příslušníkům jiných etnických skupin).

Edukace imigrantů

Významné téma pedagogické antropologie, zabývající se komplikovaností edukace dětí imigrantů, způsobovanou jazykovými bariérami, zcela odlišnou kulturou nebo náboženstvím.

Odlišné vzdělávací příležitosti

Významné téma pedagogické antropologie, které se zabývá otázkami, jak rozdíly mezi muži a ženami zapříčiňují jejich odlišné vzdělávací příležitosti a tím i výsledky vzdělávání.

Některé významné teorie:

- sociálně – historická teorie
- teorie kulturních dimenzí
- teorie jazykových kódů
- další teorie budou vysvětlovány v souvislosti s konkrétními antropologickými jevy.

Sociálně – historická teorie (L.S.Vygotskij)

Vygotskij zdůrazňoval jednak důležitou roli kultury při učení, jednak problém interakce mezi jednotlivými učícími se.

Zavedl pojem „pedagogické drama.“

Navrhl koncept „zóny nejbližšího vývoje.“

Strategie výuky plynoucí z Vygotského teorie:

vyhledání pojmů nebo principů v učivu

strukturace učební činnosti

praktické provedení a vyhodnocení.

Teorie kulturních dimenzí (G.Hofstede)

Je to teorie nizozemského psychologa o národních kulturách a jejich rozdílnostech.

Hofstede vytvořil typologii národních kultur, kterou využívají při své práci učitelé, manažeři, obchodníci i jiné profese.

Teorie jazykových kódů (B.Bernstein)

Podle této teorie schopnost mladých lidí vzdělávat se ve škole závisí nejen na jejich individuálních dispozicích, ale také na rozvinutosti jejich jazykové kompetence.

Jazyková kompetence je závislá na sociálním původu těchto mladých lidí.

Shrnutí

Antropologie se zabývá člověkem. Zkoumá jeho tvorbu a jeho kulturu.

Pedagogická antropologie se snaží integrovat dílčí poznatky věd o člověku a jeho výchově (především z biologie, psychologie, sociologie, filozofie, pedagogiky).

Antropologie má své vlastní pojmy a své teorie.

Otázky:

1. Co je to pedagogická antropologie a jaký by mohl být její význam pro učitele SOŠ?
2. Jaké důležité antropologické pojmy znáte?
3. Jaký má význam pro pedagogickou antropologii
  - teorie – Bernsteinova?
  - teorie Hofstedeho?
  - teorie Vygotského?

3. Interkulturní rozdíly

Studijní osnova:

1. Pojem IDENTITA
  2. Vztah národní a evropské identity
  3. Národní charakter
  4. Kulturní šok
  5. Interkulturní partnerské vztahy
- Shrnutí

Literatura:

MISTRÍK, E. et al. Kultúrna a multikultúrna výchova. Bratislava: IRIS, 1999..
MURPHY, F.R. Úvod do kulturní a sociální antropologie. Praha: SLON, 2008.
PRŮCHA, J. Multikulturní výchova. Praha: ISV 2001.

1. Pojem identita

Identita je pocit prožívání příslušnosti člověka k určitému společenství, s jehož hodnotami normami nebo jinými rysy se ztotožňuje.

Identita: Primordiální (pochází ze sociální existence člověka) a instrumentální (dána příslušností ke společenstvím, která přinášejí užitek).

3. Vztah národní a evropské identity

Národní identita plní různé funkce, mezi nimiž je velmi významná integrační úloha.

Evropská identita: je ztotožnění se občanů s integrovanou či federalizovanou Evropou.

Celkový dojem z výzkumů evropské identity není kladný pro budoucnost Evropy.

Postavení národní identity se nemění.

3. Národní charakter

Je souhrn vlastností, jimiž se určitý národ liší od národů jiných, zahrnuje hodnotový systém, způsoby myšlení, postoje, pocity a porozumění,

je pro něj příznačné také specifické kulturní klima představované sociálními normami, zvyky, vzděláním, uměním, náboženstvím,

metodou ke zjišťování národního charakteru je „národní autoportrét“,

česká národní povaha – chybí novodobé vědecké analýzy, zajímavé informace k tomu podal

např. Jiří Mahen (1924) – některé užitečné vlastnosti: zdravý rozum, velké myšlenky, ideální nadšení, aktivita, organizace práce... x těkavost, málo odvahy, náboženská netečnost...

4. Kulturní šok

Kulturní šok (akulturační stres) je v podstatě dezorientace způsobená špatným porozuměním nebo úplným neporozuměním vzorcům cizí kultury, která vzniká nedostatkem znalostí, omezenou zkušeností a osobní rigiditou.

Fáze: před odjezdem, první kontakt, konflikt, krize, adaptace, šok z návratu.

Příznaky kulturního šoku: strach, zmatení... vzdor a agrese...

5. Interkulturní partnerské vztahy

Interkulturní partnerské vztahy je možno považovat za kontrast k tradičním manželstvím uzavíraným v homogenních společnostech s velmi omezenou migrací populace.

Vyskytují se konkrétní typy lidí se sklonem k navazování interkulturních partnerských vztahů.

Překážky: geografická vzdálenost, společný způsob komunikace, postoj okolí, náboženské hodnoty, názory na výchovu dětí, rozdíly v hodnotách, syndrom vystěhovalce.

Výzva a možnost rozvoje (možnost sebepoznávání a seberozvoje, nové způsoby řešení problémů, širší životní styl, vlastní mezinárodní identita, děti se širším rozhledem, předchůdci nové společnosti).

Shrnutí:

Interkulturní rozdíly jsou dány problémem identity (např. vztah národní a evropské identity), odlišným národním charakterem.

Tyto rozdíly mohou způsobovat výskyt kulturního šoku.

Promítají například do interkulturních partnerských vztahů, kde však nemusí působit rušivě, avšak mohou přinášet zajímavé a přínosné výzvy.

Otázky:

- Vysvětlete pojem IDENTITA
- Charakterizujte vztah národní a evropské identity
- Čím se vyznačuje český národní charakter?
- Jak vzniká „kulturní šok“?
- Jsou interkulturní partnerské vztahy něčím, čeho by se měli lidé obávat?

4. Jazyk a komunikace

Studijní osnova:

1. Emoce a zdvořilost
  2. Maskulinita a feminita, etnofaulismy
  3. Interkulturní dimenze v komunikaci
  4. Průběh interkulturní komunikace a řešení konfliktů
  5. Vytváření multikulturního týmu
- Shrnutí

Literatura:

- BUDIL, I.T. Mýtus, jazyk a kulturní antropologie. Praha: TRITON, 1999.
- PRŮCHA, J. Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum. Praha: ISV, 2001.
- SELIGMAN, D.S. Čínská obchodní etiketa. Praha: BB, 2007.

1. Emoce a zdvořilost

Jsou prokázány interkulturní odlišnosti

- ve vyjadřování emocí
- ve vyjadřování zdvořilosti
- v celkovém zdvořilostním chování.

Formalizace oslovování v prostředí školy je různá v různých zemích.

2. Maskulinita a feminita, etnofaulismy

Největší index maskulinity:

Japonsko, Rakousko, Venezuela, Singapur, Itálie...

Největší index feminity:

Švédsko, Norsko, Nizozemsko, Dánsko...

Jazyková reprezentace rodu se projevuje výrazněji v jazycích jako čeština, ruština, němčina,...

Etnofaulismy:

Neoficiální názvy používané příslušníky jednoho národa nebo etnika pro příslušníky národa či etnika jiného („rákosníci“, „ivani“, „opice“ – „vařené knedlíky“...).

Mohou vést až k rasovým k predsudkům.

3. Interkulturní dimenze v komunikaci

Jednotlivé jazyky nesou s sebou určité nazírání světa.

Kdy je mezikulturní komunikace efektivní?

- pokud během interakce nedochází ke zkreslení podávaných informací, které by vyplývalo z rozdílnosti kulturních systémů.

Jaký je hlavní cíl přípravy k mezikulturní komunikaci?

rozvinutí schopnosti komparace obou kulturních systémů.

V čem se projevuje komunikační etiketa?

pravidla neverbální komunikace při pozdravech
interkulturní rozdíly při usmívání
způsob oslovování.

1. Průběh interkulturní komunikace a řešení konfliktů

Interkulturní komunikace je charakterizována nejčastěji těmito jevy:

- konfuze
- bloky
- verbální komunikace
- neverbální komunikace
- proxemika
- chronemika
- kinezika

- oční kontakt
- gesta
- pohyby těla a posturika
- haptika.

Interkulturní konflikt má své kořeny ve vnímání, interpretacích, vyjadřování se a úmyslech lidí.

důraz na soupeření ...x...cesta konfucianismu

Přístupy k řešení konfliktů: Konfrontace, kooperace, vyhýbání se, ústup, kompromis.

5. Vytváření multikulturního týmu

Jaké jsou předpoklady založení multikulturního týmu?

členové jsou ochotni kooperovat,
mají vymezené týmové role a jsou schopni řešit konflikty.

Charakteristiky týmu:

závislost – nezávislost

kulturní diverzita týmu

vztah k pravidlům

vnímání času

odměňování a status

vyjadřování emocí

úspěšnost interkulturního týmu (srozumitelné cíle, přiměřená velikost, dobře rozdělené role,...)

týmové role (tahoun, předseda, režisér, chrlíč, sháněl, rejpál, týmový pracovník, dotahovač, specialista).

Shrnutí:

V pedagogické antropologii má velký význam vše, co se vztahuje ke komunikaci lidí a k jazyku.

Pro dobrou interkulturní komunikaci je potřeba si uvědomovat takové jevy, jako kulturní odlišnosti ve vyjadřování emocí, maskulinitu a feminitu v jazycích, zvláštnosti ve stylech komunikace i vyjednávání

Umět včas identifikovat etnofaulismy a vhodně si s nimi poradit.

Otázky:

1. Uveďte některé příklady projevů emocí a zdvořilosti cizinců např. z filmů, které jste viděli. Čím se tyto projevy lišily od projevů, na které jste zvyklí?
2. Co je to maskulinita a feminita a která teorie se těmito jevy zabývá?
3. Uveďte příklady etnofaulismů z prostředí SOŠ
4. Jaký má smysl interkulturní dimenze v komunikaci?
5. Které důležité role je třeba respektovat v multikulturní skupině žáků, má-li být práce s touto třídou co nejvíce úspěšná?

5. Interkulturní faktory v učení

Studijní osnova:

- 1.Etnopedagogika
  - 2.Interkulturní rozdíly v rodinné výchově
  - 3.Interkulturní rozdíly ve školním vzdělávání
- Shrnutí

Literatura:

- ATKINSON, R.L. a kol. Psychologie. Praha: Portál, 2003.
HAYESOVÁ, N. Základy sociální psychologie. Praha: Portál, 1998.

1. Etnopedagogika

Nově se formující disciplína, která se snaží popsat skutečnost, že do edukace zasahují faktory kulturní povahy.

Zkoumá:

interkulturní rozdíly v rodinné výchově

interkulturní rozdíly v žákovské a studentské populaci, rozdílné styly učení u dětí a mládeže, rozdílné postoje ke škole a učitelům

interkulturní rozdíly mezi učiteli

vznik a vývoj etnických, rasových, náboženských stereotypů a předsudků u dětí a mládeže

problémy při vzdělávání mládeže a dospělých z etnických či rasových menšin v majoritním prostředí

problémy při vzdělávání dětí a dospělých ze skupin imigrantů, uprchlíků a azylantů.

2. Interkulturní rozdíly v rodinné výchově

Výchova dětí v rodině je závislá na kulturních vzorcích a normách charakteristických pro jednotlivá etnika a národy

Výzkumy chování (a komunikace) matek k dětem

Měření emoční regulace při interakci matek s dětmi

Srovnávání socializace mládeže z různých etnik

Řídící styl ve výchově adolescentů

Rodičovská a učitelská angažovanost ve školním vzdělávání

Výchovné hodnoty (v českých rodinách)

3. Interkulturní rozdíly ve školním vzdělávání

Mezi jednotlivými zeměmi jsou významné rozdíly ve výsledcích vzdělávání (vědomostech, dovednostech, postojích) – asijských zemích jsou lepší.

Příčiny:

kulturně zakotvené postoje žáků k učení a k sebehodnocení vlastní školní úspěšnosti

kulturní odlišnosti v edukaci (organizace vyučování, práce učitelů v hodinách, komunikační styl učitelů)

Interkulturní rozdíly jsou také potvrzovány z výsledků výzkumů školního klimatu.

V současné době se zkoumají kulturní zdroje z nichž vychází edukace ve východních a západních zemích.

Shrnutí:

Na vzdělávání mají vliv také interkulturní faktory.

Výzkum vlivu interkulturních faktorů probíhá hlavně v zahraničí.

Otázky:

1. Charakterizujte obor „Etnopedagogika“ a pokuste se najít jeho význam pro učitele odborné výchovy
2. Čím se vyznačuje inkluzivní škola
3. Které závažné interkulturní rozdíly v rodinné výchově se vyskytují?
4. Které závažné interkulturní rozdíly ve školním vzdělávání se vyskytují?

6. Problematika hodnot, postojů a předsudků

Studijní osnova:

- 1) Interkulturní rozdíly v hodnotách, kolektivismu, morálce aj.)
  - 2) Vztahy a konflikty mezi národy
  - 3) Předsudky a stereotypy vůči etnikům, národům a rasám
  - 4) Český národní charakter z pohledu cizinců
- Shrnutí

Literatura:

GABAL,I. Etnické menšiny ve střední Evropě. Praha: G+G, 1999

PRŮCHA,J. Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum. Praha: ISV 2001.

1. Interkulturní rozdíly v hodnotách, kolektivismu, morálce aj.

Hodnota je vlastnost, kterou člověk přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním svých potřeb a zájmů. Jsou hierarchicky uspořádány do systému. Podle tohoto systému hodnot se pak tvoří nejobecnější postoje, životní styl a morálka jednotlivých lidí.

Hodnoty ve společnostech (skupinách):

- vztah k autoritě
- sebepojetí člověka (vztah se společností, individuální chápání maskulinity a feminity)
- způsoby zacházení s konflikty, včetně zvládání agrese a vyjadřování citů.

Dimenze národní kultury (vytvořeny v 60.-70. letech - výzkumy v IBM):

mocenský odstup

vyhýbání se nejistotě

individualismus – kolektivismus

maskulinita – feminita

dlouhodobá – krátkodobá orientace.

Některé indexy národních kultur (srovnání)

Interkulturní komparace morálky

Morálka: Souhrn hodnotících soudů, sociálních norem, zvyků, ideálů a pravidel, jimiž se lidé řídí ve svém praktickém jednání. Každá kulturní skupina má specifickou morálku (mravní kodex), kterou se liší od jiných skupin. Nejvýraznější projevy, které se zkoumají prostřednictvím interkulturní komparace:

- rozdílné chápání pravdy a lži
- odlišné pojetí cti a poctivosti v kulturách
- rozdílná asertivita (sebeprosazování) v kulturách
- sebevyvyšování a sebekritičnost v kulturách.

Index individualismu

2. Vztahy a konflikty mezi národy

Konfliktní vztahy národů nebo vzájemně nepřátelské akty etnických skupin vycházejí z určitých postojů, stereotypů, předsudků, zkušeností.

Animozita etnik a národů (zaujatost, odpor nebo nepřátelství vůči jiné osobně, předmětu nebo jevu) má tyto formy:

- situační (pocit nepřátelství v důsledku jednorázového zásahu)
- trvalá (výraz antagonistických pocitů, které se nahromadily během let díky historickým událostem)
- osobní (vychází ze zkušeností jednotlivce)
- národní (negativní pocity jednoho národa vůči druhému).

3. Předsudky a stereotypy vůči etnikům, národům a rasám

Etnické předsudky a stereotypy mají univerzální charakter – doprovázejí vztahy lidí v celém světě.

Redukcí předsudků se zabývá teorie kontaktu (za určitých podmínek může kontakt mezi skupinami odlišnými rasově nebo etnicky snižovat předsudky působící v těchto skupinách. Např. podle výzkumu z Itálie z r. 2003 lze doložit, že pracovní kontakt mezi příslušníky etnicky odlišných skupin snižuje anxieta, a v důsledku toho také redukuje nepříznivé postoje vůči imigrantům.

Národní stereotypy slouží všem členům společnosti jako společné hodnotové soustavy vztahů, umožňující konstruovat vnitřní a vnější svět, posilují spojitost členů společnosti, sounáležitost a rozlišení.

Mají dlouhou mezigenerační setrvačnost. Jejich působení se může ve společnosti projevat negativně, například při výběru uchazečů o určité pracovní místo.

4. Český národní charakter z pohledu cizinců

Hodnocení Čechů jako zaměstnanců ve firmách řízených cizinci (2002):

- snadno se adaptují na nové prostředí, rychle se naučí nové postupy
jsou obtížně říditelní, nejsou ochotni někoho uznávat jen proto, že zastává nějakou funkci
mají dobré nápady, ale obvykle je nedokážou prosadit, víc se soustředí na technickou stránku problému, než na přípravu silných argumentů a na získání důležitých lidí na svou stranu.

Shrnutí

♥ Při komunikaci se žáky SOŠ, kteří jsou dětmi imigrantů i při zahraničních praxích apod. si musí učitel uvědomovat interkulturní rozdíly v hodnotách, kolektivismu, morálce aj.

♥ Učitel by měl být dobře informovaný o existenci konfliktů mezi příslušnými národy, o možnosti výskytu předsudků a stereotypů vůči etnikům, národům a rasám.

♥ Důležité je také vědět, že český národní charakter je vnímán z pohledu cizinců jinak, než z pohledu Čechů.

Otázky:

1. Uveďte příklady interkulturních rozdílů v hodnotách, kolektivismu, morálce apod.
2. Jaké jsou příčiny problémových vztahů a konfliktů mezi národy z antropologického hlediska?
3. Jaké předsudky a stereotypy vůči etnikům, národům a rasám vás v posledních letech nejvíce překvapily?
4. Znáte některé příklady toho, jak popisují český národní charakter z cizinci?

7. Multikulturní výchova

Studijní osnova:

1. Cíle multikulturní výchovy
  2. Teoretické základy multikulturní výchovy
  3. Realizace multikulturní výchovy
  4. Výcvikové techniky pro multikulturní výchovu
- Souhrn

Literatura:

PRŮCHA, J. Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum. Praha: ISV, 2001.

ŠEVČÍKOVÁ, M. Multikulturní výchova ve středním odborném vzdělávání.

(<http://www.zkola.cz/zkeu/pedagogictipracovnici/prurezovatemataramcovychvzdelavacichprogramu/multikulturnivychova/32719.aspx>)

ŠVINGALOVÁ, D. Multikulturní výchova (<http://www.multikultura.cz/multikulturni-vychova/vychozi-pojmy/multikulturni-vychova>)

Programy na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy.

Praha: MŠMTČR (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/programy-na-podporu-vzdelavani-v-jazycich-narodnostnich-mensin-a-multikulturni-vychovy>)

1. Cíle multikulturní výchovy

- vybavení žáků tak, aby dobře znali sociohistorické zakotvení své skupiny
- umět rozpoznávat mechanismy genocidních ideologií
- seznamovat se s ostatními kulturami a mít k nim kladný vztah.

2. Teoretické základy multikulturní výchovy

- vychází z vědeckých teorií multikulturalismu
- je zaměřená proti etnocentrickému pohledu
- učí správně chápat kategorii diverzity.

4. Realizace multikulturní výchovy

Učitelé SOŠ najdou pokyny k realizaci multikulturní výchovy v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR.

Základní prostředky: Projektové vyučování, problémové metody, kooperativní učení, učení hrou, dramaticko-výchovné metody...

Při této výchově je potřebný angažovaný postoj učitele.

Jako výsledek - žák musí být schopen žít společně s jinými lidmi.

5. Výcvikové techniky pro multikulturní výchovu

Význam multikulturního výcviku: Usměrnění projevů etnocentrismu, získávání kulturní senzitivity.

Nejlépe je možno výcvik provádět v interkulturní skupině.

Výcvik bývá potřebný pro skupiny manažerů, učitelů, studentů, lékařů...).

Na závěr výcviku se hodnotí: Dosažené znalosti, chování, postoje, adjustment, výkon, spokojenost účastníků výcviku.

Konkrétní výcvikové techniky: Hry, testy, kvízy apod. (Moje jméno, Kulturní kvíz, Škála sociální vzdálenosti, Test kulturní adaptability...)

Shrnutí:

V současné době je naše společnost konfrontována s velkou kulturní pluralitou.

ČR se stává místem, kde se setkávají různé sociokulturní skupiny, definované svou etnickou, národní, náboženskou aj. orientací a tato pluralita klade nové požadavky na formy soužití a vedení mezikulturního dialogu.

V multikulturní výchově je realizováno uspokojování potřeb kulturně pestré společnosti.

Otázky:

1. Uveďte příklady cílů multikulturní výchovy
2. Charakterizujte, v čem spočívají teoretické základy multikulturní výchovy
3. Vysvětlete, jak se realizuje multikulturní výchova
4. Popište alespoň 3 výcvikové techniky pro multikulturní výchovu

8. Edukace imigrantů

Studijní osnova:

1. Akulturace a adaptace
  2. Zkušenosti s cizinci v českých školách
  3. Integrace žáků z rodin přistěhovalců v evropských školách
- Souhrn

Literatura:

BRADÁČOVÁ,R. Komparativní průzkum možností edukace dětí Mongolské národnostní menšiny ... Bakalářská práce. Brno: PdF MU, 2009.

PROJEKT AKTIVNÍHO VÝBĚRU kvalifikovaných zahraničních pracovníků
(<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955257>)

PRŮCHA,J. Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum. Praha: ISV 2001.

WASSERBAUEROVÁ,J. Současné postoje adolescentů k islámské kultuře. Závěrečná práce DPS. Brno: VUT, 2001.

1. Akulturace a adaptace

Adaptace: Přizpůsobování se příslušníků jedné skupin jiné nebo i skupin navzájem.

Strategie adaptace imigrantů:

integrace

asimilace

separace

marginalizace.

2. Zkušenosti s cizinci v českých školách

Usídlování imigrantů je spjato se vzděláváním:

- dospělí se učí jazyk hostitelské země a potřebné znalosti

- děti imigrantů se stávají spolužáky dětí domácí populace.

3. Integrace žáků z rodin přistěhovalců v evropských školách

- je velkým problémem pedagogickým, sociálním, ekonomickým
podíly žáků – cizinců se pohybují v některých školách od 0,4 % – Řecko, až po cca 40% -
Lucembursko, v ČR je to okolo 0,8% (viz násl. tabulka).

Shrnutí:

V EU i v dalších zemích se prosazují demokratické principy k imigrantům.

S tím souvisí i zlepšování situace ve vzdělávání dětí imigrantů.

Výzkumy ukazují, že se přesto vyskytují problémy ve vzdělávání, a to hlavně v těch místech,
kde žijí početné skupiny imigrantů (otázka vděku).

Otázky:

1. Jaký je rozdíl mezi akulturací a adaptací?
2. Máte nějaké zkušenosti se spolužáky - cizinci ze školy?
3. Jak probíhá, podle Vašeho názoru, integrace žáků z rodin přistěhovalců v evropských školách?

9. Problematika odlišných vzdělávacích příležitostí

Studijní osnova:

1. Výchova v rodinách imigrantů
  2. Interkulturní komunikace ve školním vzdělávání
- Souhrn

Literatura:

BRADÁČOVÁ,R. *Komparativní průzkum možností edukace dětí Mongolské národnostní menšiny ...* Bakalářská práce. Brno: PdF MU, 2009.

PROJEKT AKTIVNÍHO VÝBĚRU kvalifikovaných zahraničních pracovníků
(<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955257>)

PRŮCHA,J. *Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV 2001.

WASSERBAUEROVÁ,J. *Současné postoje adolescentů k islámské kultuře*. Závěrečná práce DPS. Brno: VUT, 2001.

1. Výchova v rodinách imigrantů

- ve většině imigrantských rodin dochází v 1. – 2. generaci potomků k postupné integraci až k asimilaci v hostitelské zemi
- ve 3. generaci se objevuje fenomén etnického znovuoživení .

Klasická taxonomie strategií adaptace imigrantů v hostitelské zemi (J.W.Berry):

- integrace
- asimilace
- separace
- marginalizace

2. Interkulturní komunikace ve školním vzdělávání

Podmínky začlenění žáků – cizinců v českých školách:

- osvojení češtiny
- přístup učitelů s a spolužáků
- vztahy mezi školou a rodiči těchto žáků

Shrnutí:

Interkulturní komunikace je sociální jev, jehož závažnost s důsledky jsou stále více patrné v těch oborech praxe, kde dochází ke vzájemnému kontaktu lidí pocházejících z různých kultur. Do situací interkulturní komunikace se v dnešní době dostávají také učitelé, nejen diplomati, pracovníci v turistice apod.

Otázky:

1. Uveďte, jakými hlavními rysy se vyznačuje výchova v rodinách imigrantů?
2. Popište, jak se projevuje interkulturní komunikace ve školním vzdělávání.

10. Výzkumné antropologické metody

Studijní osnova:

1. Metody deskriptivní
2. Metody speciální
3. Metody antropometrické
4. Terénní výzkum
5. Školní antropologie
Shrnutí

Literatura:

BENEDICTOVÁ,R. Kulturní vzorce. Praha: Agro, 1999.

LAŠEK,K. Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001.

MURPHY,F.R. Úvod do kulturní a sociální antropologie. Praha: SLON, 2008.

SOUKUP.P. Antropologie.Praha:Portál, 2011.

1. Metody deskriptivní

Somatoskopie – popis zrakem popřípadě navíc za pomoci tabulek apod.

Auskultace – popis sluchem (počet tepů, dechů apod.)

Palpace – popis hmatem (zjišťování důležitých znaků např. na kostře)

Perkuse - poklep

2. Metody speciální

Hematologie – při mikroskopickém studiu krve

Histologie – při studiu tkání

Pilologie – při studiu vlasů

Radiokarbonová metoda absolutního datování

Metody rentgenologické, fyziologické a biochemické

3. Metody antropometrické

Antropometrie – speciální odvětví ve fyzické antropologii, které se zabývá stanovením rozměrů lidského těla. Sdružuje hlavně metody:

metrické

fotografické

statistické.

3. Terénní výzkum

Terénní výzkum je označován jako těžiště antropologie a určující charakteristika této disciplíny

Všichni antropologové, (tj. fyzičtí, kulturní, lingvisté a archeologové) zkoumají lidské bytosti v kulturním a společenském kontextu Právě to oboru dává intelektuální jednotu a společné vyjadřovací prostředky..

Antropologové by měli být všichni v různé míře tzv. terénními pracovníky..

Postup antropologického výzkumu :

A) Příprava na terénní výzkum

B) Zahájení terénního výzkumu

C) Zvládnutí jazyka

D) Zúčastněné pozorování

E) Interview

F) Výzkum v komplexních společnostech

G) Interpretace

4. Školní etnografie

Je určitý metodologický přístup (a také obor), zabývající se etnografií školního prostředí, nebo jeho částí, aspektů, procesů apod.

Postup:

1. Design výzkumu
2. Vstup do terénu
3. Vztahy v terénu
4. Zprávy z terénu
5. Analýza dat
6. Psaní etnografie

Shrnutí

Príslušná odvětví antropologie mají své typické metody výzkumu.

Ve fyzické antropologii se nejčastěji používá metoda deskriptivní.

Pro pedagogickou antropologii je příznačná metoda komparativní.

Za dva nejdůležitější druhy výzkumu v antropologii může učitel považovat terénní výzkum a školní etnografii.

Otázky:

1. Jak se projevují nerovné vzdělávací příležitosti dané imigrací ?
2. Charakterizujte nerovnosti ve vzdělávání způsobované genderovými příčinami.
3. Uveďte některé názory odborníků na problematiku odlišných vzdělávacích příležitostí.
4. Vysvětlete podstatu snah MŠMT ČR o nápravu v problematice vzdělávacích příležitostí pro všechny.
5. Popište, jak může personál škol přispívat k nápravě problémů daných odlišnými vzdělávacími příležitostmi .

11. Doplnující téma – Čínské svátky

Téma bylo zařazeno na přání studentů.

Studijní osnova:

1. Svátky a lidé v historii
  2. Antropologická podstata svátků
  3. Příklad specifických svátků multikulturní země
  4. Hledání společných prvků v době globalizace
- Závěr

Literatura:

- FRASER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Čs. spisovatel, 2012.
ČERNÍK, J. a spol. *S Vietnamci na českých školách*. Praha: 2007.
MURPHY, F.R. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 2008.

Internetový kalendář. < <http://www.svatek.org>>

Svátky. Vyhledávání svátků. Kalendář svátků < <http://www.e-svatek.cz>>

Náboženské a společenské zvyklosti <<http://www.chinaembassy.cz/cze/zggk/t126979.htm>>

Z historie Svátků jara <<http://czech.cri.cn/381/2010/03/05/1s107231.htm>>

1. Svátky a lidé v historii

V evropské historii, zvláště pak v novověku, můžeme nejednou pozorovat, že potřeby jednotlivce a citová stránka života stály v pozadí za povinnostmi.

Jako jednou z mála společenských událostí, které přinášely také odpočinek od každodenních povinností, zůstaly běžnému člověku čtené oslavy a svátky.

2. Antropologická podstata svátků

svatby

pohřby

křtiny

absolvování školní docházky, vystudování

...

Spojováno často s oslavami, které v podstatě byly lidovým divadlem.

3. Příklady specifických svátků multikulturní země

Čína (55 menšinových národností a jedna národnost většinová).

Velmi známé čínské svátky:

Festival sněhu a ledu

Jarní svátky (+ Valentýnský den)

Vodní festival

Festival dračích lodí

Svátek středního podzimu

...

V Číně se slaví jednak svátky státní, jednak svátky tradiční. Obyvatelé křesťanského, muslimského či jiného vyznání kromě toho dodržují i své náboženské svátky.

Etnické menšiny slaví celou řadu svých vlastních svátků. K nejznámějším etnickým svátkům patří Svátek vodní spršky, rituálně slavený menšinou Taiů v provincii Jün-nan, při němž postříkání vodou je výrazem přání štěstí a třídní oslavy provází závody člunů s dračími hlavami na přídích, tance, ohňostroje a mnoho dalších aktivit. Mongolská národnostní menšina slaví na přelomu léta a podzimu Svátek Nadam se soutěžemi v zápase, jízdě na koni a lukostřelbě (slovo nadam znamená v mongolštině zotavení a rozptýlení).

Příslušníci národnostní menšiny Jao z Čuangské AO Kuang-si slaví svátek Danu ("nikdy nezapomeň na minulost"), pro nějž jsou charakteristické tance za zvuku měděných bubnů a ohňostrojů.

Čuangové slaví již přes tisíc let Den písní a tanců.

Tibeťané slaví svátek Tibetského nového roku a Ongchor ("očekávání dobré sklizně").

Státem uznávanými svátky jsou v Číně:

- Nový rok (1. leden - volný den),
- Svátky jara (Nový rok podle lunárního kalendáře - třídní volno),
- Mezinárodní den žen (8. března),
- Svátek stromů (12. března),
- Svátek práce (1. květen - volný den),
- Svátek mládeže (4. květen),
- Mezinárodní den dětí (1. června),
- Den Čínské lidové osvobozené armády (1. srpna - výročí jejího založení),
- Den učitelů (10. září)
- Státní svátek (1. října - dvoudenní volno).

Velice pestrobarevné jsou oslavy tradičních čínských svátků, jejichž konání se určuje podle lunárního kalendáře, což vychází rozdílně v přepočtu např. na evropský kalendář.

Největším tradičním čínským svátkem jsou v současné době Svátky jara. Až do přijetí gregoriánského kalendáře v roce 1911 se nazýval tento svátek Novým rokem, ale byl přejmenován kvůli odlišení.

Svátky jara

V období od 23. do 30. dne dvanáctého lunárního měsíce by se každá rodina měla připravovat na příchod nového roku - uklidit své bydlení a udělat novoroční nákup na nadcházející oslavy. Obvykle se kupují kuřata, kachny, ryby, ovoce a sladkosti. Připravují se návštěvy příbuzných a přátel a dárky pro ně. Také je zvykem kupovat oblečení dětem.

Na Nový rok večer se scházejí rodiny u stolů. Na severu Číny se při těchto slavnostních příležitostech jedí „taštičky“ /t'iao-c'), což jsou vlastně menší, zvláštním způsobem připravené, knedlíky. Na jihu Číny lidé na Nový rok jedí sladký novoroční koláč ze sladké rýžové mouky.

První den Nového roku si lidé oblékají nové šaty a jdou popřát šťastný Nový rok starším osobám. Když děti popřejí starším šťastný Nový rok, obvykle za to dostanou nějaké peníze, jako dárek do nového roku.

Druhý a třetí den probíhají návštěvy příbuzných a přátel. Během Nového roku jsou čínské ulice obvykle zaplavené lidmi. Na některých místech se pořádají zvláštní akce, jako lví tanec, dračí tanec, květinové trhy a chrámové trhy.

Ve večerních hodinách, zvláště na počátku a v závěrečný den těchto svátků probíhají ohňostroje.

Oslavy Čínského nového roku pokračují až do patnáctého dne prvního lunárního měsíce, kdy jsou zakončeny Lampiónovým festivalem (další, navazující svátek).

Poznámka: V roce 2010 začaly Svátky jara ve stejný den, jako byl svátek Valentýna.

Svátky čistoty a jasu

Slaví se na počátku dubna a jsou výrazem úcty k předkům.

Poslední dobou mnoho lidí v tento den uctívá i památku významných novodobých hrdinů.

Protože to je období, kdy se celá země znovu zelená, lidé rádi podnikají vycházky do přírody, pouštějí draky a radují se z příchodu jara. Proto jsou někdy také nazývány tyto svátky "Dnem procházek v zeleni."

Svátek dračích člunů

Velice oblíbený je Svátek dračích člunů (Letní festival). Slaví se 5. dne 5. lunárního měsíce, což vychází na náš červen.

Vznik těchto svátků se pojí se jménem vlasteneckého básníka Čchü Jüana ze 3.stol.př.n.l., na jehož počest se pořádají. Protože tento básník nebyl schopen zabránit tehdejšímu úpadku země, na protest se utopil v řece Mi-luo (v současné provincii Chunan). Bylo to a to právě tohoto dne, kdy padlo hlavní město. Legenda vypráví o tom, že lidé na loďkách prohledávali řeku a snažili se ho nalézt. A prý už od té doby lidé každoročně vytahují čluny na hladinu řek a symbolicky mu házejí do vody rýží naplněné kousky bambusu.

Památka básníka žije tak, že se konají soutěže podlouhlých člunů s dračími hlavami na přídi a tradičním jídlem je cung-c', což je ochucená lepkavá rýže ve tvaru pyramidovitých knedlíků, zabalená do listů bambusu.

Svátek středu podzimu (Svátek Měsíce)

Jde o velmi oblíbenou událost a jeden z hlavních lidových svátků roku, který připadá vždy na 15. den 8. lunárního měsíce, v první polovině září, kdy je Měsíc je v úplňku, blízko zemi a je velmi jasný.

V tento významný den se rodiny a přátelé scházejí, aby si užívali vzájemné přítomnosti a společně pojedli. Typickým pokrmem v této době jsou tzv. „měsíční koláčky,“ zdobené mytologickými výjevy, ale pojídají se i další kulaté potraviny. Na tento svátek se od pradávných dob nevázal jen kalendář, ale i zemědělské práce a celý způsob života. Proto je Svátek středu podzimu oslavou celistvosti, hojnosti a sjednocení rodiny. Původ svátku je pravděpodobně spojen s obdobím sklizně, resp. s dožínkami.

Ve staré čínské kultuře byl Měsíc opředen mnoha tajemstvími a byl předmětem mnoha mýtů i poezie. Podle tradice Číňané vycházejí za chladné, svěží podzimní noci na kopce, nebo pokud nemohou odejít z domova, otevřou alespoň okna, aby mohli pozorovat zářivý úplněk a obdivovat jeho krásu.

Svátek dvojité devítky (Svátek dvou devítek)

Svátek dvojité devítky připadá na 9.den 9.lunárního měsíce, tedy někdy v průběhu října. Podle čínské tradice je devátý den šťastným dnem a v devátém lunárním měsíci dnem nejšťastnějším. Číňané se v jeho průběhu zabývají horskou turistikou, jedí sváteční koláče, pijí víno a obdivují květy chryzantém.

Od konce 80.let min. stol. se z tohoto svátku stal „svátkem starých lidí.“ V celé zemi se v té době pořádají nejrůznější shromáždění, divadelní představení a podobné akce, při nichž se projevuje úcta starým lidem.

5.

4. Hledání společných prvků v době globalizace

K zamyšlení: Je možno spatřovat tyto analogie?

Jarní svátky ..... Velikonoce
 Svátek dračích člunů ..... sportovní disciplína
 Svátek středu podzimu ..... dožínkové slavnosti
 Svátky čistoty a jasu ..... "Dušičky"
 ....

Shrnutí

Svátky slavené na různých místech světa mívají společné antropologické souvislosti. Tyto souvislosti se mohou stát také významnými pro multikulturní výchovu.

Otázky:

1. Vysvětlete, jakou úlohu sehrávaly svátky v historii národů?
2. Objasněte, v čem spočívá antropologická podstata svátků
3. Uveďte několik příkladů specifických svátků multikulturní země
4. Najděte několik společných prvků mezi svátky, které se slaví ve střední Evropě a které se slaví v Asii

12. Svátky, obřady, slavnosti na Moravě a v Čechách a jejich antropologický význam pro pedagogiku

---

Studijní osnova:

1. Svátky a obřady v české historii
  2. Příklady svátků a jejich charakteristiky
    - 2.1 Velikonoce
    - 2.2 Vánoce
  3. Příklady obřadů a jejich charakteristiky
    - 3.1 Svatba
    - 3.2 Pohřeb
  4. Jiné oslavy
    - 4.1 Poutě
    - 4.2 Masopust
- Závěr

Literatura:

- BENEDICTOVÁ, R. Kulturní vzorce. Praha: Agro, 1999.
- FROLEC, Václav (ed.): Svatební obřad – současný stav a proměny. Lidová kultura a současnost. Sv. 9. Brno: Blok, 1983.
- KOSÍK, M. R. Papežská korunovace... Brno: Kartuziánské nakladatelství, 1999.
- SOUKUP, P. Antropologie. Praha: Portál, 2011
- .Internetový kalendář. <http://www.svatek.org>
- Svátky. Vyhledávání svátků. Kalendář svátků < <http://www.e-svatek.cz>>

1. Svátky, obřady, slavnosti v české historii

1 Lidové slavnosti a zvyky byly původně spjaty se změnami v přírodě, fázemi měsíce, ročními obdobími apod. Nahrazovaly původně kalendář.

1 Mnoho našich lidových svátků a zvyků patří svým původem do předkřesťanského období (oběti bohům k jejich usmíření, za ochranu před nemocemi a hladem, za dobrou sklizeň).

1 V historii zvláště novověk se stal obdobím, kdy potřeby jednotlivce a citová stránka života byly odsunuty na druhé místo za povinnostmi.

1 Jako několik společenských událostí, které přinášely také odpočinek od každodenních povinností, zůstaly běžnému člověku oslavy a svátky, jejichž počet se však v některých kulturách postupně snižoval.

2. Příklady svátků a jejich charakteristiky

Velikonoce

1 název je odvozen od Velké noci (ukřižovaný Kristus vstal z mrtvých)

1 patří k pohyblivým svátkům, jejichž datum není přesně stanoveno

Vánoce

- označení bylo přejato z německého Weihnachten
- termín pochází asi ze 12. až 13. stol.

....

2.1 Velikonoce

1 Nejvýznamnějším svátkem křesťanské církve

1 Křesťané se mají na tento svátek připravovat 40 denní postní dobou, která začíná Popeleční středou

1 Po velikonocích nastává 50 denní období, které trvá až do svátků „Seslání Ducha svatého“ (apoštolové se 40 dnů setkávali se vzkříšeným Kristem, který jim nakonec řekl, že již ho neuvidí a dostane se jim posily Ducha svatého, a to se stalo za dalších 10 dní

Velikonoční zvyky

- na škaredou středu
- na zelený čtvrtek
- na velký pátek
- na bílou sobotu
- na boží hod

2.2 Vánoce

Další souvislosti:

- Advent (předvánoční doba), termín je z latinského „adventu“ (příchod) – začíná čtvrtou nedělí před Štědrým večerem a trvá 22 až 28 dní.
- třídnenní svátky (podle starších tradic delší, a to od svátku Adama a Evy až do Tří králů).
- Štědrý den – hlavním vánočním svátkem (půst během dne, nejdůležitější je, aby bylo v domě čisto a uklizeno, ukončení dne bohatou večeří, po níž následuje půlnoční mše v kostele).
- Boží hod vánoční – 25.12. (povinné rozjímání, 2 mše – za úsvitu a dopoledne, slavnostní oběd doma, zakázaná práce).
- Svátek svatého Štěpána – 26.12. (koledníci by měli chodit přát zdraví a vše nejlepší a dostávají od lidí ovoce a vánoční cukroví, v rodinách probíhal sváteční oběd – husa a knedlíky se zelím).
- Silvestr 31.12. V původním pojetí se do tohoto období zahrnoval i tento den. Loučení se starým rokem, půlnoční přípitek, vzájemná novoroční přání.
- Nový rok 1. ledna. a Tří králové 6. ledna. Oba tyto svátky patřily sice k vánočnímu cyklu, ale dnes již jsou vnímány spíše jako samostatné svátky.
- Příchodem tří králů končí vánoční období.
- ,

3. Příklady obřadů a jejich charakteristiky

- svatby
- pohřby
- křtiny
- slavnosti na závěr absolvování školní docházky, vystudování

Svatby

Typy rodin

Jaderná rodina (manželská dvojice, děti)

Polygamní rodina (muž, několik manželek a děti)

Spojená rodina (bratři, manželky, děti)

Rozšířená rodina (prarodiče, rodiče, děti)

Manželské svazky

- Monogamie (1 + 1)
- Polygamie (M + více manželek)
- Polyandrie (Ž + více manželů)
- Sňatek duchů (1 + zemřelá osoba)
- Levirát (M+ sestra zemřelé manželky)

4. Jiné oslavy

- poutě
- masopust
- dožínky
- ...

Významy:

- náboženský
- hospodářský
- ukončení významného období cyklu)
- ...

Masopust

Jde v podstatě 3 denní svátek (neděle-pondělí-úterý) s pohyblivým datem, známý ze 13. století

- byl vždy kritizován kvůli rozpustilostem účastníků,
- od konce 18. stol bývá doplňován tzv. „reduťami“ (zvláštními tanečními zábavami)
- předchází Popeleční středě, kterou začíná 40 denní půst před Velikonocemi
- charakteristický je průvodem maškar (nezávazná pravidla), které procházejí vesnicemi, to bývá doplňováno scénkami, hudbou, případně divadelními představeními
- v průvodu je vždy také několik tradičních masek, např. medvěd a medvěďár, bába s nůši, babka – kořenářka, kobykla (tvořená 2 osobami), kominík se žebříkem...
- součástí průvodu je pohoštění masek (pivo, pálenka...)

- Masopustní zábava má končit o půlnoci (ponocný zatroubí na roh, starosta vyzve všechny ke klidnému rozchodu).

2.3. Pout'

- barokní poutě
- starobylé poutní akce
- poutě k obrazům a sochám
- daleké poutě atd.

Významy:

- náboženský
- hospodářský
- společenský
- .....

Závěr

Lidové slavnosti a zvyky byly původně spjaty se změnami v přírodě, fázemi měsíce, ročními obdobími, probouzením přírody a příchodem jara, sklizní úrody a s příchodem zimy.

Nahrazovaly původně časomíru a kalendář.

Mnoho našich lidových svátků a zvyků patří svým původem do dávných dob předkřesťanských, kdy na posvátných místech dávali lidé oběti svým bohům k jejich usmíření, za ochranu před nemocemi a hladem, za dobrou sklizeň.

Otázky:

1. Vysvětlete, jakou úlohu sehrávaly svátky a obřady v české historii
2. Uveďte příklady některých svátků a jejich stručné charakteristiky
3. Uveďte příklady některých obřadů a jejich charakteristiky
4. Vysvětlete, jaký význam mají poutě
5. Charakterizujte pozitivní a negativní stránky masopustních oslav

13. Antropologie jako nástroj vzájemného porozumění mezi světovými kulturami

---

Studijní osnova:

1. Interkulturní porozumění a spolupráce
  2. Z historie interkulturních kontaktů
  3. Migrační procesy
  4. Teorie E.W.Saida
  5. Neslučitelnost a nerozlučitelnost kultur?
- Závěry

AKTUALITY:

- 1) FF UP Olomouc, konference Kulturní a sociální antropologie Východní Asie, - pátek 30. listopadu 2012.
- 2) Přípravuje se konference k předmětu Čínské realie – na leden 2012

Literatura:

FRASER, J.G. *Zlatá ratolest*. Praha: Čs. spisovatel, 2012.

ČERNÍK, J. a spol. *S Vietnamci na českých školách*. Praha: 2007.

MURPHY, F.R. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 2008.

SOUKUP, P. *Antropologie*. Praha: Portál, 2011.

1. Interkulturní porozumění a spolupráce

- globalizovaný svět
- z dávné historie - biblická glorifikace války
- význam antropologie jako aplikované vědy narůstá (umožňuje pochopit světy jiných kultur v kontextu různých variant potencionálních konfliktů)
- interkulturní vyjednávání bude úspěšnější, když jeho účastníci budou rozumět příčinám kulturních rozdílů ve svých cílech, postojích a názorech.

2. Z historie interkulturních kontaktů

- jednu z klíčových dichotomií současnosti představují kategorie Východ – Západ
- Západ se v nedávných stoletích vydal cestou modernizace, kdežto východní kultury tehdy začaly stagnovat v důsledku tradicionalismu
- z hlediska islámu Evropa měla pomýlené náboženství
- v kontaktech s Čínou se vyskytovala oboustranná uzavřenost, pozvolně výraznější poznávání Číny začalo v Evropě zhruba od doby Komenského
- západní koloniální nadvláda měla sice pro východní kultury katastrofální následky, ale vedlo to i k reformním hnutím (Islámská revoluce, odstranění císařství v Číně,...)

3. Migrační procesy

Pro západní svět měla reformní hnutí (usilující o obnovu východních zemí) několik důsledků:

- a) migrační procesy (Francie – z Afriky, V. Británie – z Indie a Pákistánu)
- b) islámský terorismus.

Vznikly 2 modely kulturní politiky – francouzský a britský.

Společný pro cizince i domácí obyvatelstvo je „kulturní šok,“ i když má poněkud odlišný průběh u obou skupin.

Kořeny střetu křesťanství a islámu mají původ v odlišné podstatě obou náboženství (způsob vztahu víry a politiky).

Obě náboženství měly v historii i podobné prvky (šíření se územními výboji – křížové výpravy, džihád).

4. Teorie E.W.Saida

1 Edward Wadie Said, (1935 – 2003) pocházel z arabské rodiny z Jeruzaléma, emigroval do USA, kde vystudoval VŠ a později působil mj. jako profesor srovnávací literatury,

- vytvořil postmoderní interpretaci příčin střetu civilizací
- klíčem k pochopení nerovného vztahu Západu a Východu je kategorie „ORIENTALISMUS“ – specifická kulturní konstrukce, vystupující v podobě zkresleného a stereotypního obrazu Orientu, (ještě z doby koloniální éry)
- produktem orientalismu jsou lživé typologie, ve kterých stojí proti sobě racionální, morální i vlídný západní člověk a člověk mravně nepevný, nevypočitatelný i krutý orientálec
- tradiční koncept orientalismu v západní kultuře bohužel přetrvává a je posilován médii
- jako párová kategorie k orientalismu vznikla kategorie OKCIDENTALISMU, která obsahuje obraz Západu.

5. Neslučitelnost a nerozlučitelnost kultur?

1 Střet civilizací a kultur může nabývat nejrůznějších podob.

1 Unikátní konfrontace islámské a křesťanské kultury je shodou okolností symbolicky znázorněna v architektonické struktuře Velké mešity ve španělské Cordobě (vybudována v 8. stol., přestavována v roce 1523 na křesťanskou katedrálu).

Jiná situace je v Číně:

- konfucíánské a taoistické chrámy sloužily jako akademie, nadto bylo např. v Beijingu vybudováno 7 křesťanských kostelů
- od roku 1949 až téměř do současnosti se kontinentální Čína rozvíjela podle sovětského vzoru, ale po nástupu politiky otevírání se světu preferuje orientaci na místa s významnými ekonomickými, sociálními aj. výsledky ve světě, přičemž vytváří dobré pracovní podmínky pro experty z těchto zemí, které zve do různých sektorů svého hospodářství na pomoc
- náboženské směry nejpočetněji zastoupené (buddhismus, taoismus a islám) v Číně jsou ve vzájemné shodě, resp. nesoupeřily spolu v historii závažným způsobem
- viditelně je v úctě chován a poměrně preferován islám, který v Číně nepůsobí problémy na rozdíl od západních zemí. Věřící mohou odjíždět do Mekky.
- náboženské směry se mohou v klidu rozvíjet, přestože se vyskytují v zemi, která je převážně ateistická

- multikulturalismus je podporován a rozvíjen vhodnými a účinnými způsoby (multikulturní univerzity, Vesnice národností v Beijingu, Beijing International Sculpturpark, CRI, mezinárodní akce jako olympiáda, Expo 2010...).

Závěry

Významnou oblastí pro působení aplikované antropologie je interkulturní porozumění a spolupráce.

V dobách koloniální nadvlády Západu nad jinými zeměmi mohli Evropané vnucovat porobeným zemím svá pravidla.

V současné době musí Západ o svých záměrech spíše vyjednávat. Vzniká tak široký prostor pro uplatňování antropologických poznatků v praxi.

Otázky:

1. Vysvětlete, na jakých základech lze budovat interkulturní porozumění a spolupráci z hlediska antropologie
2. Popište stručně historii interkulturních kontaktů
3. Charakterizujte podstatu migračních procesů
4. Vysvětlete přínos teorie E.W.Saida
5. Rozhodněte, zda jsou světové kultury neslučitelnost a nerozlučitelné

14. Příbuzenské systémy z hlediska antropologie

Studijní osnova:

1. Terminologie příbuzenských systémů
2. Formy manželství, alianční teorie a incestní tabu
3. Typy rodiny a rodinný původ
4. Příbuzenské systémy
5. Genealogická bádání

Literatura:

KLÍMA, J. V. Jan Amos Komenský. Praha: Nakladatelství J. Peroutka, 1942.

MURPHY, F. R. Úvod do kulturní a sociální antropologie. Praha: SLON, 2008.

Severý:

www.genea.cz

Česká archívni společnost (<http://www.cesarch.cz/archweby.php>).

Česká genealogická a heraldická společnost (www.genealogie.cz)

Genealogické fórum (genealogie.taby.cz)

Ministerstvo vnitra České republiky ([http://www.mvcr.cz/clanek/archivni-fond ...86553.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/archivni-fond...86553.aspx)).

Webová aplikace „Kde jsme ?“ (<http://www.kdejsme.cz>)

WikiTree.org

1. Formy manželství, alianční teorie a incestní tabu

incestní tabu

Monogamie: Manželství jednoho muže s jednou ženou.

Polygamie: Manželství jednoho muže s více manželkami.

Polyandrie: Manželství ženy s více manželi, obvykle bratry.

Levirát: Manželství muže se sestrou zemřelé manželky.

Alianční teorii vytvořil Claude Lévi-Strauss v roce 1908. Na základě výzkumu vztahů mezi skupinami, rodinami nebo jednotlivými lidmi, které vznikly uzavřením manželství. Podle této teorie základem společnosti nejsou rodové linie, ale tyto skupiny tvoří prvky ve vztazích manželské výměny mezi skupinami.

Incestní tabu je zákaz pohlavního styku mezi lidmi, kteří jsou mezi sebou v určitém příbuzenském vztahu. Podle antropologů je toto tabu základem kultury, je univerzální a v různých kulturách funguje různě

2. Typy rodiny a rodinný původ a rodinný původ

Jaderná: Je tvořena manželskou dvojicí a její dětmi.

Polygamní: Tvoří muž s několika manželkami a jejich děti.

Spojená: Je tvořena bratry s jejich manželkami a dětmi, žijícími společně.

Rozšířená: Jaderné rodiny, které jsou příbuzné a žijí pohromadě (prarodiče, rodiče, děti) nebo skupina v městském prostředí, udržující úzké styky (nežije se společně).

Teorie společného původu

Základem pro teorii společného původu je tzv. „rodová linie“ (příbuzenská skupina, která spojuje osoby napříč generacemi, prostřednictvím přímé linie předků a potomků.

Patrilineární původ: Odvozuje se od otce (k otcově otci, k otci otcova otce...). Členy jsou také děti každého mužského člena.

Matrilineární původ: Odvozuje se od matky k matce matky a k matce matčiny matky. Za potomky se považují všichni po ženské linii.

Bilaterální (kognátní) původ: Jedinec je stejně spřízněn s rodinou matky i otce, nevyskytují se patrilineární ani matrilineární skupiny.

Dvojí unilineární původ: Jedinec patří do 2 příbuzenských skupin, a to jedné patrilineární a druhé matrilineární.

3. Příbuzenské systémy

Klasifikační: Vyplývá z toho, že různé společnosti rozeznávají a pojmenovávají různě příbuzné lidi. Klasifikační pozice, kterou člověk zastává má vliv na to, s kým může uzavřít manželství, na právo dědit a další rodinné nebo společenské závazky.

Př.: Všechny děti od skupiny sester se mohou označovat jako bratři a sestry.

Fiktivní: Kmotří. Jde o fiktivní příbuzné, kteří bývají sponzory dětí a zdroj podpůrných vztahů, pomáhajících při případném napětí ve vlastní rodině.

Může se také vyskytovat fiktivní vztah mezi kmotry a rodiči dítěte

Př.: Navzájem si poskytují podporu, spolupracují při náboženských slavnostech a v obtížném období, půjčují si atd.

4. Genealogická bádání

Genealogie patří k pomocným historickým vědám. Zkoumá vztahy mezi lidmi vyplývající ze společného rodového původu. Zabývá se studiem jednotlivých osob nebo sledováním proměn jednotlivých druhů vztahů.

Rodopis je starší označení pro soukromý zájem v této oblasti.

Příbuzenské diagramy: Jsou určitými kódy, které přispívají k uspořádávání a vysvětlování lidské společnosti.

Genealogie používá jako svých pramenů matrik, které jsou povinně vedeny od 18. stol. Před tím byly k dispozici pouze listiny, úřední a veřejné knihy.

Genealogické bádání zkoumá vztahy k předkům anebo také k potomkům.

Začátek genealogického bádání

Vhodných zdrojů, které v daném případě potřebujeme, může být celá řada. Především je důležité mít **přehled o historických událostech**, které mohly také vést k přestěhování lidí a k novému začátku. Další pomůckou je **místopis našeho okolí**, nebo okolí, kde naši předkové žili.

Dále je potřeba mít podrobnou mapu míst, kde se předpokládá výskyt předků, přičemž s výhodou můžeme využít map na internetu.

Z hlediska jazyků je velkou výhodou **znalost němčiny a latiny**. Když zhruba tušíme, co se za starým písmem skrývá, jde čtení výrazně lépe.

Tím se také objevuje neskonalejší problém každého z nás, **stará písma**.

Předpokládaný výsledek bádání

Vhodné je určit si přibližnou dobu, kam až by pátrání mělo do historie zasahovat.

Jak se běžně uvádí, nejstarší dochované soupisy obyvatel jsou tzv. **svazky Berní ruly** (soupis všech obyvatel českých zemí, provedený kolem roku **1654**) a **Soupisy poddaných podle víry**, přibližně z téhož období. A to můžeme považovat za nejzazší časovou hranici.

Uvádí se také, že v několika málo tehdejších farnostech se vedly matriky již **od roku 1599**, takže informace by bylo s trochou štěstí získat i poněkud starší

K dispozici jsou však i jiné vhodné podklady, ještě dřívějšího původu, než údaje v nejstarších matrikách. Mohou to být například **gruntovní knihy**.

Důležitými podklady jsou ale **staré oddací, úmrtní, rodné a křestní listy, průkazy, dopisy, ručně psané poznámky v knihách, např. v bibli** aj. Můžete mít štěstí a najít **rodokmen, který sestavil někdo z předků**. Dále mohou pomoci takové listiny, jako křestní, oddací, úmrtní. Ostatně, o **křestních a oddacích listech se má zato, že jsou pro pátrání nejvíce přínosné**.

Návštěva archívu a dalších míst

V archívu je možno najít, kromě starších matrik, i různé další písemnosti. Jsou to například **soupisy poddaných, sirotčí registry, gruntovní nebo purkrechtní knihy**.

Dalšími podklady, které najdeme zvláště v okresních archívech, jsou například **sčítací archy nebo archív městských agend**.

Databáze archivních fondů je k dispozici na stránkách **Ministerstva vnitra České republiky** (<http://www.mvcr.cz/clanek/archivni-fond...86553.aspx>).

I když se to na první pohled nezdá, důležité mohou být také údaje ze hřbitovů.

Navíc také se v souvislosti s matrikami vyskytují další dokumenty vhodné pro genealogické bádání, například policejní přihlášky, karty, do kterých se zapisovaly mnohé údaje o předcích (změny bydliště, data narození dětí, svatby a úmrtí apod.). Mohou pomoci i záznamy o úmrtí.

1 Od pracovníků archívu se můžeme také postupně dozvídat různé zajímavé a důležité údaje, které nám v našem pátrání pomohou. Například to může být informace, že, od prvních let 20. století se začal objevovat velký počet obyvatel menších míst, kteří zemřeli v krajské nebo v okresní nemocnici, a proto jsou zapsáni právě v matrice, kam nemocnice územně náležela nebo informace o změně názvu obcí v historii apod.

Další zdroje genealogických informací

I Ale i pokud bychom neměli k dispozici takovéto dokumenty, nic není ztraceno. Můžeme začít sbíráním různých vyprávění svých nejstarších příbuzných. Při pozorném naslouchání těmto příběhům můžeme časem zjistit, že útržky vyprávění do sebe časem začnou zapadat.

Dalšími zdroji mohou být **současné úřady**. To znamená, že bychom měli navštívit městský/obecní úřad v místě, kde naši předkové žili, protože matriky z nedávných desetiletí jsou mnohdy ještě pořád právě na tamních oddělení matrik.

I Jde o matriky, jejichž záznamy jsou tzv. pořád živé, t.j. obsahují nejmladší zápis, který byl pořízen před méně než 100 lety pro matriky pokřtěných/narozených a 75 lety pro matriky zemřelých a oddaných. To je hranice, kdy je matrika předávána nejprve krajskému úřadu a pak archivu ke zpracování.

Bohužel však si někdy narazíme na výklad zákona č.301, který matrikáři chápou porůznu. To znamená, že obvykle pak do matriky na příslušný záznam nesmí nahlížet nikdo jiný, než přímý příbuzný osoby, které se záznam matriky týká nebo osoba pověřená (plnou mocí osoby nebo jejích příbuzných nebo pověřených úředně). Pojmem "rodina" zákon v tomto případě chápe *prarodiče, rodiče, děti, vnoučata a pravnoučata*.

Naštěstí však alespoň studium starších matrik, předaných do archivů, by mělo být bez omezení. Pořizování výpisu z matriky je zpoplatněno nevysokým poplatkem. Badatel také musí předložit doklady o totožnosti a příbuzenském vztahu s osobou, jejíž záznam budete v matrice hledat.

5. Výstupy z genealogického bádání

A) Rodokmen

B) Kronika

I Rodokmen je možno například zaznamenat na vhodné místo ve svém domě (pracovna, vstupní hala, vinný sklípek, strop...).

Označení mužů - trojúhelníkem (čtverečkem).

Označení žen - kroužkem.

Další symboly:

F – otec

B – bratr

S – syn

H – manžel

M - matka

Z – sestra

D – dcera

W – manželka

P - rodič

G – sourozenec

C - dítě

E– choť

e – starší

y – mladší
 ss – stejného pohlaví
 os - opačného pohlaví
 = - manželství

genitor... biologický otec, uznávaný v rámci kultury
 pater ... otec v sociálním smyslu (i adoptivní)
 genitrix... biologická matka, uznávaná danou kulturou
 mater... matka v sociálním smyslu (i adoptivní)

Další možností pak je sepsání rodinné kroniky, zachycující všechny získané informace formou příběhu.

Je také možné poskytnutí zpracovaných materiálů archívu.
 Uspořádání získaných informací v digitální formě

K uspořádání získaných informací, nejlépe asi v elektronické podobě, budeme potřebovat počítač a vhodné programové vybavení. Mezi programy by měly patřit:

- programy na správu a úpravu fotografií (kopií záznamů z matrik, listin a jiných zdrojů),
- textový editor
- genealogický program.

Konkrétně je možné využít například programů na úpravu fotografií patří GIMP, nebo ZONER Photo Studio (placený, umožňuje kvalitní správu fotografií), mezi textové editory Word, součást Microsoft Office, tabulkový editor Excel, nebo Lotus Symphony či OpenOffice apod.

Z genealogických programů jsou vhodné Ancestry a Family Tree Builder, Rodokmen Pro.

Důležité je vědět i to, že pomocí stránek příslušného oblastního/zemského archivu můžeme dále vyhledat i portál, kde jsou digitalizované matriky zpřístupněny.

Všechny archivy jsou uvedeny na internetových stránkách České archivní společnosti (<http://www.cesarch.cz/archweby.php>).

Někdy se můžeme dostat do situace, že budeme potřebovat najít předky v zahraničí - kontakty jsou taktéž na webu České archivní společnosti

(<http://www.cesarch.cz/odkazy.php?Key=2>).

Portál pro prohlížení zahraničních matrik je zřizován členy americké Církve Ježíše Krista a posledních dnů, zvanými Mormoni (najdete jej na adrese <http://www.familisearch.org>).

Závěry

Lidé se rodí a umírají, rodiny vznikají nebo se i rozpadají, ale příbuzenské linie přežívají a tvoří kontinuitu

Studium příbuzenství je z hlediska antropologie důležité, protože na jeho základě jsou lidé spřízněni, vymezují se skupiny, které mají důležitou úlohu ekonomickou, politickou, náboženskou apod....

Termíny používané pro příbuzenství, jako jsou otec, sestra, strýc apod. popisují a pomáhají klasifikovat svět příbuzných.

Pojmy označující příbuzenské vztahy popisují svět příbuzných (spíše společenské postavení, než biologické vztahy).

Otázky:

1. Popište formy manželství
2. Vysvětlete podstatu alianční teorie a problematiky incestního tabu
3. Uveďte, jaké se mohou vyskytovat typy rodin z hlediska antropologie
4. Vysvětlete, na čem závisí úspěšné genealogické bádání

Autorská poznámka:

Text byl zpracován na podkladě osobních poznatků z několikaleté realizace přednášek a seminářů z daného předmětu, dlouhodobé praxe a těchto zdrojů:

- *Anthropology, development and modernities : exploring discourses, counter-tendencies and violence.* Edited by Alberto Arce - Norman Long. 1st pub. London: Routledge,
- *Antropologie a etika.* Edited by Jan Sokol - Zdeněk Pinc.
- CORETH, Emerich. *Co je člověk ? :základy filozofické antropologie.*
- HOFSTEDE,G. *Kultury a organizace. Software lidské mysli.* Praha: FF UK 1999.
- KANOVSKÝ, Martin. *Kultúrna a sociálna antropológia :osobnosti a teórie.*
- KOL. *Interkulturní vzdělávání. Projekt Varianty.* Praha: ČT, 2002.
- Kol.: Praha a osobnosti národnostních menšin. Praha: Komise RHMP, 2000.
- Kol.:Jazyk a identita etnických menšin. Praha: Slon, 2009.
- LÉVI-STRAUSS, Claude. *Štrukturálna antropológia.*
- LEWELLEN, Ted C. *The anthropology of globalization :cultural anthropology enters the 21st century.* London: Bergin & Garvey,
- MALINA, J. (KOLMAŠ,J.-MALINA,J.). *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie. Čína z antropologické perspektivy.* Brno: Universitas, 2005.
- MALINA,J. (Kolmaš,J. – Malina,J.). *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie – 21.* Brno: Universitas, 2005.
- MARADA,R. *Etnická různost a občanská jednota.* Praha: CDK, 2006.
- MURPHY,F.R. *Úvod do kulturní a sociální antropologie.* Praha: Slon, 2008.
- *Nové perspektívy v sociálnych vedách a historická antropológia :zborník z konferencie.* Edited by Marta Botíková - Ľubica Herzánová.
- PELCOVÁ, Naděžda. *Filozofická a pedagogická antropologie.*
- PRŮCHA,J. *Multikulturní výchova: Teorie – praxe – výzkum.* Praha: ISV, 2001.
- PRŮCHA,J. *Přehled pedagogiky.* Praha: Portál, 2000.
- SOUKUP,V. *Přehled antropologických teorií kultury.* Praha: Portál, 2000.
- ŠATAVA,L. *Národnostní menšiny v Evropě.* Praha: Ivo Železný, 1994.
- ŠINDELÁŘ, Jan. *Co řeší filozofická antropologie.*
- ŠLOSIAR, Ján. *Filozofická antropológia :historický náčrt filozoficko-antropologického myslenia.*
- VACULÍK,J. *České menšiny v Evropě a ve světě.* Praha: Libri, 2009.
- WOLF, Josef. *Antropologie pro každý den.*
- ZIMOVÁ,L. aj. *O jazycích, zemích a kultuře našich spolužáků.* Ústí n.L._UJEP, 2005.